

STÖDUTFODRING

Under vår, sommar och höst erbjuder svenska marker i allmänhet tillräckligt med mat åt viltet. När vintern kommer ställer det sig annorlunda, särskilt för de viltarter som hämtar sin huvudsakliga näring från markvegetationen. För dessa är vintern en flaskhals.

AV BERNT KARLSSON

Det bästa sättet att hjälpa viltet att klara normala vintrar är naturligtvis i första hand att sköta biotoperna så att det naturliga vinterfodret räcker till. Det handlar om att hjälpa viltet till självhjälp genom att skapa miljöer där viltet även vintertid kan finna skydd och föda.

Att fälla asp, sälj och andra lövträd är en vanlig åtgärd för att göra foderresurserna åtkomliga.

När djup snö lägger lock över markens vegetation får fältviltet svårigheter att nå ner till maten. Särskilt om det bildas skare. Genom att skotta bort snön med hjälp av exempelvis en trak-

tor med snöskopa, kan stora ytor med värdefullt viltfoder friläggas. Viltåkrar, klöverbullar och höstsådda fält med spannmålsgrödor bör prioriteras.

Särskilt vid stort snödjup och under länge perioder med sträng kyla kan det också bli nödvändigt med extrainsatser i form av stödutfodring. Stödutfodring är en del av viltvården och hjälper många viltarter att klara vintern bättre.

Om viltet saknar föda när vintern kommer sätter ofta vandringsdriften in. Djuren måste söka sig till nya och bättre försedda trakter. Sådana vandringar är alltid riskabla och tär på kondition och motståndskraft.

Med lämplig vinterutfodring håller man viltet kvar och förhindrar ansträngande näringssök och utvandringar. Man kan också räkna med att de djur som hålls livskraftiga och är i bra näringskondition efter vintern kommer att föröka sig bättre.

Att sörja för att viltet har god näringsstillgång under hela vintern lägger grunden till en god reproduktion. □

När det kommer snö får fältviltet svårt att nå ner till maten.

FOTO: STEN CHRISTOFFERSSON

Om viltet saknar föda när vintern kommer sätter vandringsdriften in.

*Med stödutfodring får rådjuren
hjälp att klara vintern bättre.*

FOTO: KRISTOFFER SAHLÉN

FOTO: STEN CHRISTOFFERSSON

Sommarjobb ger vintermat

Vinterutfodring av vilt behöver inte kosta mycket pengar. Under sommaren flödar markerna över av viltfoder. Då kan både naturhö och lövsly skördas och torkas för kommande behov.

AV BERNT KARLSSON

Under sommaren, då dagarna är långa och arbetet går lätt, kan man bedriva slåtter för viltet. Naturhö, som består av flera olika gräsväxter och örter, är utmärkt viltfoder, inte bara för hjortvilt utan även harar.

För rådjur är ett lätt ängshö ett föredra. Ju grövre och strårikare höet är, desto mindre kan rådjuren tillgodogöra sig av det.

Höet bör skördas medan det ännu är ungt, alltså tidigt på sommaren i varmt

FOTO: BERNT KARLSSON

Fodret i en lövhässja består av kvistar från klena stammar av asp, björk, sälg och vide.

och soligt väder. Höet får först torka på slaget innan det stackas eller hässjas.

Foderstacken är en permanent foderanordning av enkelt och praktiskt slag. Stommen till en sådan "höstack" byggs så här:

Slå ned en i toppen vässad stör i marken. Den ska vara cirka tre meter lång. Kring stören byggs sedan ett kryss av slanor, cirka en halv meter över marken, så att höet inte får markkontakt.

Sedan är det bara att trä höfång på

höfång över den spetsade stören ända tills man når toppen.

För att hålla ihop höet kan man anbringa ett par slanor i toppen på stören vilka "griper om" höet

Normalt behövs inget särskilt tak, utan det översta hölagret får tjäna som skydd för regn och snö och kasseras när vintern är förliden eller när stacken börjar bli uppäten.

Mat i träden

Foderstackarna placeras öppet i någon skogsglänta men gärna i närheten av någon tätning eller snärje. Rådjur och hjortar vill kunna se sig fritt omkring när de äter men också snabbt kunna försvinna i skydd om någon fara hotar.

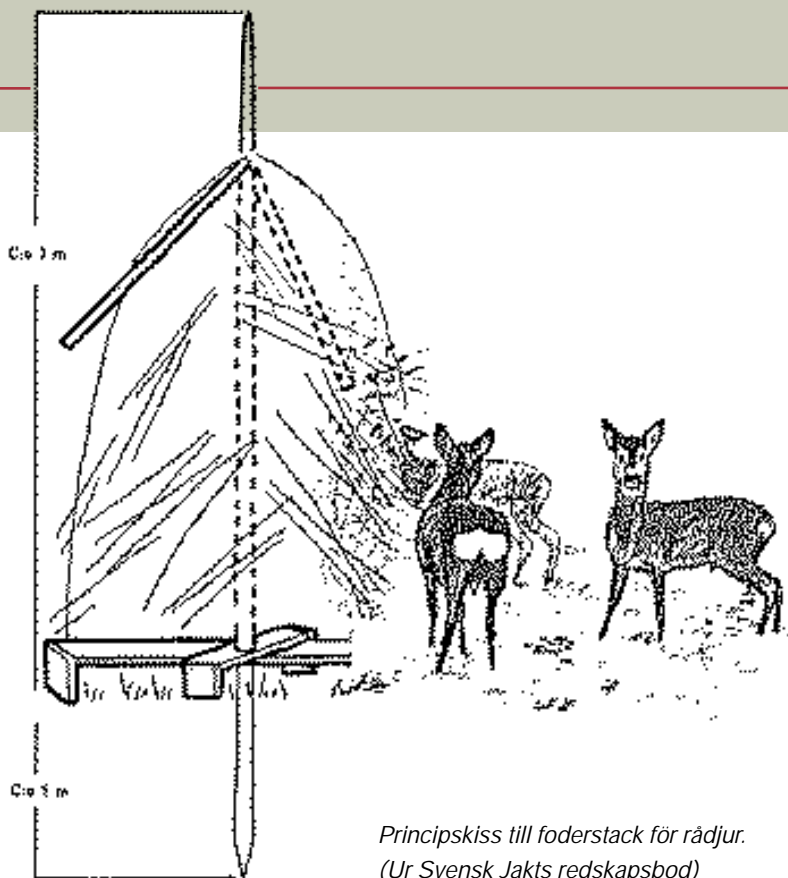
Har man möjlighet att slå hö intill foderplatsen förser sig viltet med foder direkt från stacken utan att man behöver frakta det någonstans.

Fördelen med foderstackar är att de i regel räcker vintern igenom och man kommer ifrån den besvärliga påfyllningen av de ofta alltför små foderhäckarna.

FOTO: BERNT KARLSSON

Lövkvistarna buntas ihop till knippen innan de läggs på hässjan.

Principskiss till foderstack för rådjur.
(Ur Svensk Jakts redskapsbod)

FOTO: BERNT KARLSSON

Lövsly kan också torkas under tak, till exempel i en tom lada.

Det mesta av viltmaten finns oätkomlig i trädkronorna. Genom att vintertid fälla asp och andra lövträd kan man dock tillföra viltet stora näringsstillskott.

Speciellt i aspens bark och knoppar finns mycket värdefull näring upplagrad. Har aspen dessutom ringbarkats under sommaren, så att den näring som finns i lövmassan inte transporterats

tillbaka till roten utan finns kvar i barken, blir den extra begärlig.

Aspfällning är därför en hjälpåtgärd som ska planeras redan under sommaren. Välj ut de aspar som ska fällas och ringbarka dem. Välj gärna träd som stått solbelysta och vuxit snabbt.

Det är främst skogsharen som är förtjust i asp bark, men även fältharen brukar hålla sig framme. Älgarna både skalar bark och äter upp till lillfinger-tjocka kvistar.

Locka med salt

Rådjuren kan inte skala bark men äter gärna knoppar och skott. Speciellt förtjusta är rådjuren i de tjocka blomknopparna på äldre, storkroniga träd.

Kronvilt skalar bark både på fällda sälgar och aspar. Även dovviltet äter bark men har något svårare att skala än kronviltet.

Den som vill göra sina aspar extra attraktiva och samtidigt ge viltet ett salttillskott i fodret kan halvfälla asparna på sensommaren. Förbindelsen med roten finns då kvar varför trädet fortsätter att leva. I den omkullbrutna stamdelen

hugger man ut en ficka som fylls med grovsalt. Därefter knyter man över ett skydd, lämpligen ett stycke björknäver. Trädet suger då upp saltet, som lagras i barken och gör den extra begärlig.

Lövtäkt är ett utomordentligt alternativ för den som vill skaffa ett billigt, bra och naturligt viltfoder för vinterns behov. Allt som behövs är en kniv eller yxa, men man kommer långt med bara en sekator.

Det är de yttre delarna av grenverket som tas tillvara. Kvistarna binds sedan ihop till kvastar och hängs upp för torkning på en torr och luftig plats. Till exempel i en tom lada. Större lövruskor kan ställas in som de är. När det blir dags att utfodra ställer man helt enkelt bara ut dem i snön.

Bygg en lövhässja

Bästa tidpunkten för lövslätter är veckorna kring midsommar. Då är näringsvärdet i lövmassan som högst. Torakat vid den tiden sitter också löven kvar på kvistarna efter torkningen.

Den som inte har möjlighet att torka lövet under tak kan bygga en så kallad

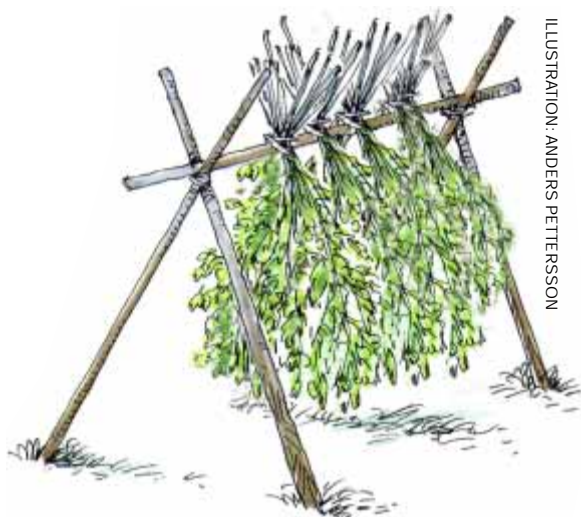

ILLUSTRATION: ANDERS PETERSSON

Ett annat sätt att torka lövkvastar.

→ lövhässja. Det optimala är om den kan byggas på eller i närheten av foderplatsen.

En lövhässja ger stora mängder foder för en måttlig arbetsinsats. Klenta stammar av asp, björk, sälg och vide fälls och släpas fram till hässjeplatsen, där de kvistas. De avkvistade stammarna används som hässjevirke.

Lövkvistarna buntas ihop till knippen innan de läggs på hässjan. För stabilitetens skull bör de olika varven med löv vila på två slenor med 40–60 centimeters mellanrum. Bottenvarvet bör placeras rejält över marken för att inte snöa över.

En lövhässja kan stå ute över vintern men lövet kan också efter torkning bäras bort och förvaras inomhus, till exempel i en lada, och sedan portioneras ut under utfodringsperioden.

Lövtakten var förr i världen lika viktig som höskörden. I norra Sverige utfodrades får och getter i stor utsträckning med torkat löv vintern igenom.

Torkat löv uppskattas också mycket av viltet och det är i allmänhet mycket lättare att fodra in exempelvis rådjur med torkat löv än med hö. □

Vinterns utfodring ska förberedas på sommaren.

Torkat naturhög blir utmärkt mat åt hare och hjortvilt.

ILLUSTRATION: ANDERS PETTERSSON

Utfodring med ensilage

På senare tid har det blivit alltmer populärt att utfodra kronvilt, dovilt och till och med älg med ensilage, främst i syfte att motverka viltskador

FOTO: KRISTOFFER SAHLÉN

För kronvilt, dovilt och älg är stödutfodring normalt obehövligt. Åtminstone i områden där det bedrivs god biotopvård och vilttillgången befinner sig i balans med biotopens foderresurser.

Men så är det inte överallt.

Samtidigt som jägarna har en ambition att hålla starka viltstammar har markägarna målsättningen att bedriva ett ekonomiskt lönsamt skogsbruk och minska betesskadorna på produktiv skog.

Olika försök med foderskapande åtgärder har därför inletts. Vinterutfodring av kronvilt, dovilt och till och med älg med ensilage har blivit alltmer populärt. Ensilage är ett billigt foder som är lätt att hantera och ensilageskörden bidrar också till att bevara det öppna landskapet.

En tugga ensilage på foderplatsen är

en tugga mindre någon annanstans i skogen, är filosofin.

Vinterutfodring kan också bidra till att minska näringskonkurrensen mellan arterna i områden där kronvilt, dovilt och älg lever sida vid sida.

Skogsbolaget Sveaskog har också inletts försök med foderskapande åtgärder inom ramen för vanligt skogsbruk. Det är känt att älgar dras till avverkningsplatser för att mat i stora mängder då blir åtkomlig i och med att träden fälls.

Vid skogsavverkning försöker man därför konsekvent att lägga alla talltoppar åt sidan, så att älgarna kommer åt dem. Topparna läggs ofta annars i hjulspåren eller för att fylla ut gropar och ojämnheter så att avverkningsmaskinerna lättare ska ta sig fram.

Bernt Karlsson

Konsten att utfodra rådjur

Hur får jag rådjuren att äta ur foderautomaterna, och hur ska en utfodringsplats se ut? Det är ständigt återkommande frågor kring rådjuren som blivit något av symbolvilt för vinterutfodring i vårt land.

AV BERNT KARLSSON

Ambitiösa jägare och viltvårdare sätter varje år upp foderautomater för rådjur på sina marker, där fodret får ligga orört tills det slutligen förstörs av fukt. Varför kommer inte rådjuren dit?

För det första ska man ha klart för sig att under milda och snöfattiga vintar behöver inte rådjuren någon stödutfodring. De reder sig på egen hand om de bara får vara i fred.

När man anlägger en utfodringsplats är det viktigt att välja ett terrängavsnitt där rådjuren själva tycker om att vistas under vintern och där det finns tillgång till naturligt foder i form av exempelvis blåbärsris.

Rådjuren tycker också om att ha god sikt. Foderautomater ska placeras i högstammig skog, gärna öppet och i söderläge. De ska sättas upp i god tid under hösten eftersom de utgör ett nytt inslag i miljön som rådjuren behöver vänja sig vid.

Själva infodringen behöver däremot inte inledas förrän den naturliga födan börjar frysa ner och första snön visar sig.

FOTO: KRISTOFFER SAHLÉN

En enda foderplats kommer ofelbart att domineras av de starkaste och ranghögsta rådjuren.

Lägg några högar foder här och där på stubbar, stenar eller på upphöjningar direkt på marken. Börja och sluta i närheten av foderautomaterna. Kontrollera resultat efter en vecka.

Är högarna orörda är det bara att krasa bort det gamla fodret och fylla på nytt. Nästan allt färdigtillverkat foder har hög torrs substans som gör att det snabbt suger upp vätska och där efter har fodret begränsad hållbarhet. Det är givetvis också viktigt att rensa bort gammalt foder ur foderautomater.

Blir självgående

När rådjuren börjat äta av fodret gör man färre men större högar. Inte förrän rådjuren konsekvent äter upp det utlagda fodret är det dags att fylla på foderautomaterna.

Sedan är utfodringen självgående, och har rådjuren på en mark utfodrats under några år är djurens kännedom om foderplatsernas belägenhet myck-

et befäst. Redan när första snön visar sig söker de sig dit för att se om det finns någonting att äta.

De rådjur som kommer först brukar vara getter och killingar. Den dräktiga rågeten är också den som besöker foderplatsen längst ut på våren.

Duka på flera bord!

Kronvilt och dovilt kan samlas ihop vid en foderplats från ganska stora arealer. Deras naturliga flockbildning medger att många djur kan utnyttja en foderplats. Så är inte förhållandet med rådjuren. De är vana att leva mer utspridda och ensamma eller i mindre grupper.

Nöjer man sig med att bara sätta upp en foderautomat kommer en sådan foderplats att domineras av ett fåtal ranghöga, medelålders djur som hindrar de svagare individerna att komma fram, trots att det är de som är i särskilt behov av stödfodret.

FOTO: KRISTOFFER SAHLÉN

Till en foderplats för hjortdjur hör också en saltsleke.

Glöm inte saltsleken!

Salt spelar en ganska central roll för hjortdjur men även för andra växtätare. Salttillgången påverkar tillväxt, fortplantning och hornutveckling.

Att sätta upp saltstenar är en enkel, billig men också viktig viltvårdsåtgärd. Till en foderplats för hjortvilt hör därför också en saltsleke. Den kommer även att utnyttjas av harar och annat vilt. Saltbristen tycks vara störst efter vinterns slut. Studier på Grimsö forskningsstation i Bergslagen har visat att älg och hare besöker saltstenarna fem–sex gånger oftare under vår och försommar än under resten av året. Rådjuren besöker däremot saltstenarna nästan lika mycket året runt.

Det ämne i saltet som lockar djuren är natrium. Vid jämförande försök med så kallade mineralstenar, som är berikade med andra mineraler och spårämnen, har det visat sig att de rena saltstenarna uppskattas mest.

Bernt Karlsson

Unga djur och killingar får stå och se på medan de starkaste äter sig mätta. Runt en sådan foderplats är det inte heller ovanligt att hitta fallvilt av rådjur.

En fungerande foderplats för rådjur ska bestå av minst fem–sex olika ”matbord” med cirka 50 meters lucka mellan varje utfodringsställe. Då kan flera djur eller grupper av djur äta där samtidigt och foderplatsen kan inte domineras av vissa djur.

En komplett foderplats innehåller höhäck, en eller flera torrfoderautomater och fällda aspar. Alla med minst 50 meters mellanrum. Och glöm för all del inte saltsleken!

Hur många sådana foderplatser som behövs på jaktmark beror på markens storlek och på hur mycket rådjur det finns. I den syd- och mellansvenska skogsregionen kanske en foderplats per 200 hektar är tillräckligt. Har man en tät rådjursstam och vill vara säker på att nå de flesta djuren med stödutfodring kanske man får bereda sig på att ordna en foderplats per 100 hektar.

En foderplats ska tillhandahålla mat

FOTO: KRISTOFFER SAHLÉN

En foderplats ska bestå av flera ”matbord”, med tillräckligt långt avstånd från varandra för att även unga rådjur och killingar ska få plats att äta.

tills marken inte längre är snötäckt. Kan man inte uppfylla detta krav bör man helt avstå från stödutfodring. Att

endast stödutfodra i mån av tid eller tillgång till foder gör ingen som helst nytta, men kan däremot vålla skada. □

Vilket foder är bäst?

Sommartid äter rådjuren mycket lättsmält och proteinrikt foder. Vintertid är det precis tvärtom. Rådjurens vinterföda innehåller praktiskt taget inga äggviteämnen alls, men maten är istället rik på växttråd. Det är viktigt att inte ändra på detta förhållande.

Vid stödutfodring vintertid ska rådjuren bjudas på ett foder som i huvudsak innehåller kolhydrater. Proteinrika foderslag bör undvikas.

I handeln finns särskilda foderblandningar för hjortdjur. Ingredienserna i dessa brukar vara väl avvägda. Färdiga foderblandningar är ofta vitaminiserade. Dessutom ingår mineraler.

I norra Sverige har renfor blivit mycket populärt som rådjursfoder. Det är ett pelleterat helfoder för renar som är tänkt att användas i nödsituationer. Det är mycket proteinsvagt men rikt på fibrer och socker, vilket gör att även renar i dåligt skick klarar av omställningen från naturligt bete till pellets. Samma egenskaper gör att det även passar utmärkt som vinterfoder åt rådjur.

Renfor är ett rent vegetabiliskt foder, som tillverkas på en bas av sockerfodermedel (betfor), spannmål (främst havre), fiberråvaror (havre- och vete- kli) och sojaprotein. Proteinhalten är

bara tio procent. Renfor innehåller också tillräckligt med vitaminer och mineraler och kan användas som enda foder.

Går till jägare

Avrenspelleten är en relativt ny produkt från Lantmännens silo i Västerås. Från början var det ett underhållsfoder för kreatur, men sedan det visat sig att det också fungerar som rådjursfoder går numera den huvudsakliga årsproduktionen till jägare och viltvårdare i framförallt Mellansverige.

Avrenspelleten är en foderråvara som består av sönderslagna kärnor, ogräsfrön, skal och agnar som rensats bort från spannmål. Avrenset finmals och vid pelleteringen tillsätts cirka tio procent melass som bindemedel och för att öka smakligheten. Proteinhalten ligger strax under tio procent. Avrenspelleten har inga tillsatser av vitaminer eller mineraler.

Både avrenspelleten och renfor säljs på Lantmännens butiker i säckar om 30

FOTO: BERNIT KARLSSON

Renfor är ett populärt rådjursfoder i norra Sverige.

kilo. För att få ner priset kan man köpa hela pallar på 540 kilo (18 säckar). Priset på avrenspelleten blir då 1,39 kronor och på renfor 2,33 kronor per kilo. Priserna är exklusive moms och frakt tillkommer. □

Några tumregler

- Foderplatsen ska anläggas där det finns naturlig vinterföda som blåbärsris.
- Utfodringsplatserna bör inte anläggas intill trafikerade vägar.
- Foderplatsen ska bestå av flera, väl åtskilda ”matbord”.
- Undvik proteinrika foder.
- Försäkra dig om att du kan komma över foder hela vintern.
- Undvik foderbyten.
- Håll foderborden rena. Avlägsna gammalt foder.
- Sluta inte med utfodringen förrän rådjuren har tillgång till naturlig föda.

Skilj på utfodring och åtling

FOTO: STEN CHRISTOFFERSSON

När vildsvin vintertid står och mumsar i sig bröd, majs eller rotfrukter i någon åkerkant, handlar det vanligen inte om stödutfodring utan om åtling i syfte att skapa skottillfällen.

Vildsvin behöver normalt inte stödutfodras, men den som vill hålla en god vildsvinsstam på sina marker och samtidigt begränsa jordbruksskadorna kan genom lämplig utfodring styra vildsvinen bort från värdefulla grödor.

Vildsvin är allätare och uppskattar många olika slags foder. Majs har dock visat sig vara ett ytterst begärligt foder

som är billigt och lätt att hantera.

Timerstyrda foderautomater som exempelvis fyra gånger per natt kastar ut ett par kilo majs Korn över en stor yta någonstans inne i skogen har visat sig fungera bäst.

En sådan fodergiva håller vildsvinen sysselsatta i timmar och innebär samtidigt att man håller dem borta från jordbruksmarken. I skogen däremot gör vildsvinen ingen skada, snarare nytta.

Vintertid kan utfodringen kompletteras med exempelvis potatis.

Vildsvin är väldigt känsliga för jakt och störningar på sina matplatser. Utfodring i skogen kan därför kompletteras med vaktjakt vid de odlingar där man inte vill att svinen ska härja. En sugga som exempelvis får en av sina kultingar bortskjuten på ett fält undviker sedan platsen under lång tid

Bernt Karlsson

FOTO: BERNT KARLSSON

Vildsvin är ganska våldsamma vid en foderautomat. Den måste därför sitta så högt att svinen inte kommer åt den.

Fodret ska komma till viltet

Vid all vinterutfodring gäller principen att maten ska serveras där djuren har sina naturliga uppehållsplatser. Fodret ska komma till viltet, inte tvärtom. Det gäller inte minst fälthönsen.

AV BERNT KARLSSON

Rapphöns och fasaner vet bäst själva var utsikterna att överleva vintern är störst. Foderplatserna ska vidare ställas i ordning i så god tid att fåglarna har lärt sig var de kan hitta mat innan den första vintern bryter ut. Den kommer nämligen lika överraskande varje år.

Foderplatserna ska vara anlagda så att fåglarna har fullgott skydd. Skyddet är lika viktigt som maten. Utan möjligheter till skydd riskerar foderplatsen bara att bli ett matförråd för rovdjur, främst duvhök.

Rapphönsens naturliga uppehållsplatser är ute på fält med höstsäd, höstraps eller vallar, där de kan finna mat. Den mest begärliga födan för rapphöns under vintern är gröna växtdelar. Så länge det finns grönt tillgängligt eller spillsäd på någon oplöjd stubbåker, brukar det vara svårt att få rapphönsen till foderplatserna.

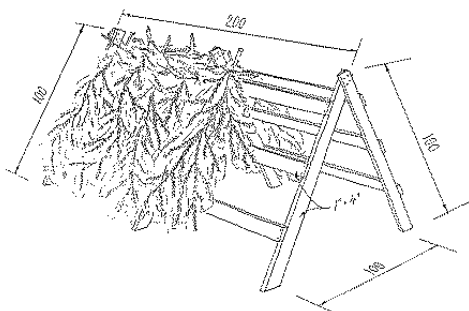
Tacksamma fåglar

Men så fort snön täcker marken är det tid att söka upp dem med foder. Särskilt när det blivit skare eller hårt packad snö ute på fälten tar rapphönsen också tacksamt emot stödutfodring.

FOTO: STEN CHRISTOFFERSSON

När det blir skare eller hårt packad snö kommer även rapphönsen tacksamt fram till foderplatserna.

Rapphönsgrind för utfodring.
(Ur Svensk Jakts redskapsbod)

Rapphönsen är också kanske mer än något annat fältvilt beroende av hjälpåtgärder, eftersom det är den art som lidit mest av förändringarna i jordbrukslandskapet.

En foderplats för rapphöns kan vara ett så kallat fodertak, som placeras på ett fält där man vet att fåglarna håller till. Det kan i sin enklaste form bestå av ett lågt tak med litet halm under och vete som foder. Inte så långt från foderplatsen bör det finnas något tätt buskage där rapphönsen kan få skydd för duvhöken.

Rapphönsgrinden är en enkel och effektiv anordning. Den görs i två del-

ar, som lutar mot varandra. Grinden täcks med halm eller granris, som binds fast vid underlaget. Grindarna placeras så att breddsidan kommer att stå mot den förhärskande vindriktningen. Det är viktigt när snön yr och gör det också lättare att hålla foderplatsen i skick.

Vete är som nämnts bästa fodret men det är också viktigt med sand och fint grus för rapphönsens matsmältning. Vid behov kan man förstärka skyddet på foderplatsen ute på fältet med lösa ”julgranar”.

Har man en gång fodrat in rapphönsen är det nödvändigt att fortsätta så länge de självmant söker sig till foderplatsen. Den mest kritiska perioden inträffar mot slutet av vintern, då är fåglarnas motståndskraft som minst. Uteblir fodret då så blottställer man rapphönsen helt.

Foderplatser för fasaner bör anläggas i fåglarnas favoritbiotoper, det vill säga frodiga snårmarker, skogsdungar och lövkärr i anslutning till odlad jord eller sjöstränder med vassar och videbuskage. Här har fasanerna en naturlig närmiljö, så länge inte snön ligger

Enkel foderautomat för fasaner. En tunna med tak. Fodret sipprar ut ur små hål nertill och fasanerna sköter resten.

för djup. Här finns också skydd för duvhöken.

Foderplatsen anordnas i skydd av täta granar eller annan tät buskvegetation och kan bestå av ett fodertak för raphönsen, där fodret placeras på en bädd av tröskavfall eller halm. Lämpligt foder är vete, blandsäd eller ogräsfro. Även havre eller korn kan användas. Det är viktigt att se till att det alltid finns grus på foderplatsen.

Fasanerna sköter resten

Det finns foderautomater av flera olika modeller. En enkel sådan kan man själv tillverka av en plasttunna, på vilken man lägger ett tak och tar upp några små hål på sidorna närmast botten. Foder och grus blandas och hålls i tunnan, locket läggs på och sedan sköter fasanerna resten.

I en fasanremiss ska foderautomaten placeras i en öppning inne i remissen, där fasanerna inte har mer än några meter till närmaste markskydd.

Fasanerna tål kyla bra men får svårigheter i djup, lös snö. På grund av vårt vinterklimat är därför stödutfodring en förutsättning för någorlunda livskraftiga fasanbestånd. □

Gör ditt eget ensilage

Gräsklipp från vanliga gräsmattor är ett utmärkt vinterfoder för harar. Det kan emellertid vara svårt att torka och förvara men går utmärkt att lagra som ensilage.

Det salt som används vid konserveringen är vanligt stensalt eller bergsalt, alltså samma sorts salt som används vid

saltning av exempelvis älghudar.

Ensilagesäckarna ska förvaras på en sval, skuggig och skyddad plats. Det är viktigt att det inte går håll på dem.

När vintern kommer serveras ensilaget på hararnas utfodringsplatser, gärna uppblandat med vanligt, torrt hö.

Bernt Karlsson

Klipp gräsmattan vid vackert väder och låt det klippta gräset torka några timmar på marken. Det får inte blötas ner av regn.

Packa sedan gräset i plastsäck i fem-tio centimeter tjocka lager och strö stensalt mellan varje lager.

När plastsäcken är fylld sugs luften ur med hjälp av en vanlig dammsugare.

Därefter tillsluts säcken ordentligt så att förpackningen blir lufttät.

Den klassiska viltåkern

På en viltåker odlar man foder för viltet. Det finns många olika grödor att välja mellan, men de vanligaste och som man har störst utsikter att lyckas med är foderraps och fodermärgkål.

Fodermärgkål är en oöverträffad viltåkergröda. Den har stor bladmassa och äts begärligt av det vilda. Den är också högväxt, mycket köldhärdig och kan odlas nästan överallt i landet.

Foderraps är kanske ännu vanligare än fodermärgkål. Foderraps har också den fördelen att den går att skörda och torka. Det kan vara klokt att ta till vara en del av viltåkerns avkastning på detta sätt.

Det sker enklast genom att foderrapsens stjälkar binds samman till kärvar av ungefär samma storlek som rejäla bastukvaster, vilka sedan hängs med topparna nedåt att torka i något luftigt utrymme, till exempel en lada.

Ett ännu enklare sätt att ta vara på foderrapsen är att direkt efter skörden hänga kärvarna på lämplig höjd inunder granar intill foderplatserna. Där torkar de och är lätta att komma åt för viltet under vintern.

Åkern är centrum

Meningen med en viltåker är att den ska erbjuda viltet föda under hösten och större delen av vintern. Det är lämpligt att låta viltåkern utgöra centrum i en viltrivselplats. En sådan kan skapas av ett stycke nedlagd jordbruksmark eller en inäga som inte längre brukas. Sådana platser är ofta mycket viltvänliga miljö-

FOTO: BERNT KARLSSON

Rätta tiden för att så en viltåker är i mitten eller slutet av maj.

er, och bara att hindra dem från att växa igen är en viktig viltvårdsåtgärd i sig.

Det är bra om man också kan skörda hö i närheten av viltåkern så att man kan arrangera en foderplats intill, när viltåkern är avbetad eller alltför översnöad för att viltet ska komma åt dess innehåll. Vidare är det lämpligt att fälla lövträd i anslutning till viltåkern.

Ett vanligt fel är att viltåkern sås för sent eller görs för liten. Rätt såtid för en viltåker är direkt efter att ordinarie vårbruk avslutats eller senast i slutet av maj. Sådd kan ske direkt efter harvning. För fodermärgkål åtgår fem kilo frö per hektar.

Den som har fälthöns på sina marker och vill tillgodose även insektslivet kan blanda in ett kilo våtsenap och ett kilo honungsört i utsädet.

Grundgödsling sker med NPK full-

FOTO: BERNT KARLSSON

En viltåker med fodermärgkål eller foderraps fungerar som en magnet på viltet sedan snön kommit.

gödsel som sprids ut jämnt över åkern före harvning. För en viltåker på 50 x 50 meter åtgår 250 kilo. Sedan plantorna kommit upp en bit kan viltåkern övergödas ett par gånger med kalksalpeter, varje gång med ungefär halva den gödselmängd som användes vid grundgödslingen.

Som en fotbollsplan

Bäst är om viltåkern ligger så till att man kan använda riktiga jordbruksredskap för plöjning, harvning och sådd.

När plantorna kommit upp cirka tio centimeter kan man också gallra dessa. Stjälkarna blir då grövre och plantorna står upp bättre.

En viltåker bör inte tas till för liten. Helst ska den vara stor som en fotbollsplan, det vill säga 100 x 50 meter eller en halv hektar.

En alltför liten viltåker blir snabbt fördärvad om den efter första frostnatten invaderas av en älgfamilj. Älgarna kanske inte äter upp så mycket men de trampar och ligger ner desto mer av grödorna.

En viltåker behöver inte heller bara innehålla enbart en slags gröda. Om man så önskar kan man i anslutning till fodermärgkål eller foderraps också så havre eller någon vallfoderblandning.

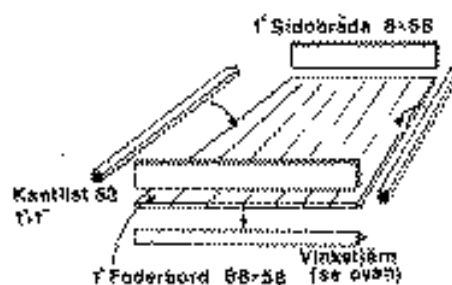
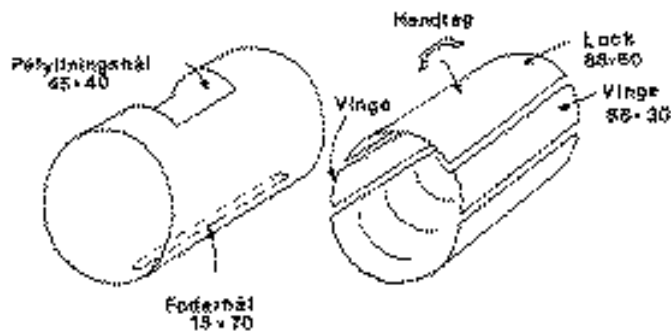
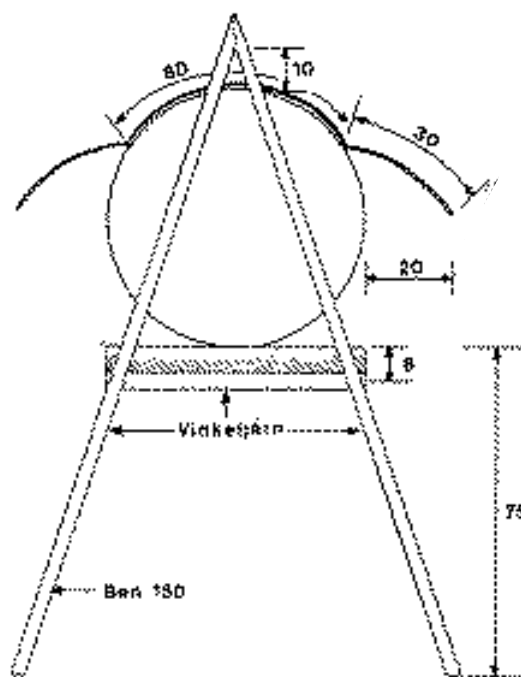
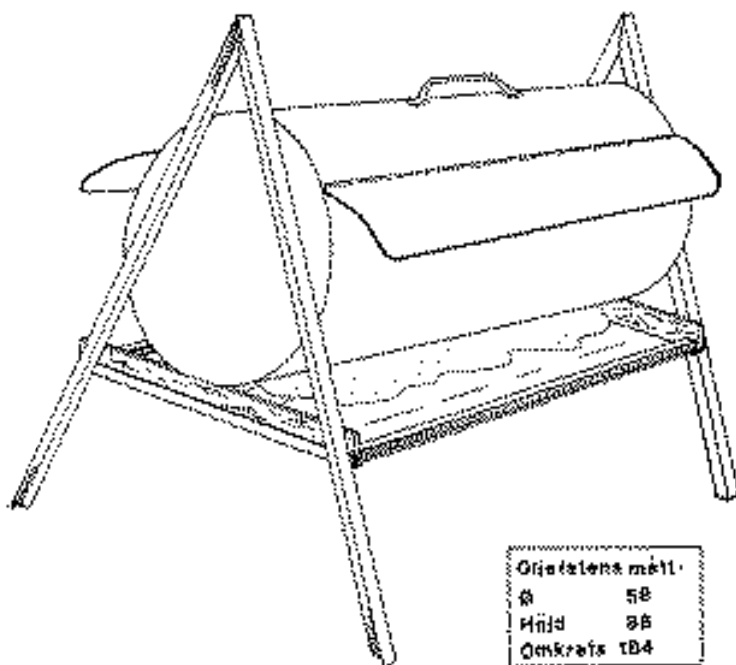
Bernt Karlsson

En stark foderautomat

Med två vanliga tomfat som utgångsmaterial är det fort gjort att sätta ihop en stark och billig foderautomat för rådjur. De så kallade fodertunnorna på Öster Malma kom på plats 1986 och fungerar än idag.

För att kunna tillverka fodertunnan krävs först och främst en svetskunnig person. De flesta jaktlag brukar dock innehålla en eller flera sådana. Vidare behövs en smärgelkap samt en el-, gas- eller migsvets.

Arbetsgången är sedan denna:

- Oljefaten tvättas rena på en bensin-station eller liknande anläggning. Med hjälp av handläggare och hugg-mejsel avlägsnas lock och botten på det ena oljefatet. Av detta tomfat tillverkas påfyllningslock och vingar. Använd smärgelkap eller svets. Mått: Se ritning!

- På det andra oljefatet tas hålen för foderpåfyllning och foderutsläpp upp. Även här används smärgelkap eller svets. Mått: Se ritning!

- Vingarna, som utgör regnskydd för foderbordet, svetsas fast. Använd påfyllningslocket som mall för att markera deras läge!

- Svetsa fast ett handtag på påfyllningslocket!

- Alla vassa kanter slipas bort eller rundas av.

- Benen i fodertunnans gavlar svetsas eller skruvas fast. Det går även att tillverka benen av trämaterial, som skru-

vas fast i tunnan med fransk skruv.

- Benen stagas med vinkeljärn. Dessa utgör även anhäng för foderbordet. Se ritning!

- Fodertunnan målas.

- Brädorna till foderbordet sågas till och slås ihop enligt ritning.

Bernt Karlsson